

сили в розбудову української державності і культури. Оцінювати його політику складно ще й через те, що термін його гетьманування досить короткий. Імовірно, сучасні історики потребують більше часу, щоб підійти до оцінки діяльності П. Скоропадського більш об'єктивно та неупереджено. Водночас з абсолютною впевненістю можна говорити, що П. Скоропадський був важливим складником української історії та процесу державотворення, про який ми не маємо забувати.

Джерела та література

1. Самостійник чи федераліст? Правда про Гетьмана Павла Скоропадського. Чикаго: Видання Союзу гетьманців державників Америки, 1935. 12 с.
2. Гай-Нижник П. П. Грамота про федерацію 1918 р.: вимушений тактичний крок задля порятунку Української Держави чи завбачлива стратегія на відновлення єдиної Росії. *Гілея*. 2018. Вип. 138 (№ 11). Ч. 3. Політичні науки. С. 40–57.
3. Кушинський А. Патріот і державний муж України. Чикаго: Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка, 1974. 17 с.
4. Левчук Д. Гетьман Павло Скоропадський в світлі історичних фактів. Торонто: «Наша Держава», 1952. 15 с.
5. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918. Київ: Філадельфія, 1995. 492 с.
6. Калакура Я. С. Нові підходи до висвітлення Гетьманату Павла Скоропадського в сучасній українській та зарубіжній історіографії. *Архіви України*. 2011, № 2–3. С. 262–274.

Кошельник Владислава

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВЕРСАЛЬСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР У ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ ВЕЙМАРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ключові слова: шкільний підручник, Версальський мирний договір, Веймарська республіка.
Keywords: school textbook, the Treaty of Versailles, Weimar Republic.

Шкільні підручники виступають джерелом інформації для великої кількості людей, переважно молодшого віку, та містять у собі вибрані факти про події минулого. Як певного роду «гібридний носій» історії держави, шкільний підручник піддається впливу з боку не тільки наукових чи освітніх, а й політичних тенденцій. Водночас ті, хто обговорює та формулює зміст підручників, перебувають під впливом суспільного дискурсу та культури пам'яті їх власного минулого та сьогодення. За допомогою аналізу підручника можна виявити численні шари, які впливають на формування наративів та пам'яті про події минулого.

Однією зі значних і водночас доволі негативних сторінок у німецькій історії стала Перша світова війна та прийнятий за її результатами Версальський мирний договір. Ці події уже на початку 1920-х рр. увійшли до нових шкільних підручників Веймарської республіки. Розгляд змісту обраних підручників відображає моделі сприйняття та інтерпретації визначеної події. На прикладі Версальського договору можна показати, як «тема миру та мирних угод» загалом і Версальський договір зокрема представлені в підручниках переможеної держави, у якому ключі вони описуються і яку функцію виконують у формуванні пам'яті.

У той час, коли Версальський мирний договір викликав серед німців обурення та бажання негайного перегляду умов угоди, особливо через наявність статті 231, яка поклала провину у розв'язуванні війни на Німеччину, для сфери «освіти та шкіл» у новій конституції Веймарської республіки від 1 серпня 1919 р. була закладена цілком пацифістська мета: «У всіх школах слід прагнути до морального виховання, громадянських почуттів, особистих і професійних здібностей у душі німецької національності та міжнародного примирення» [5].

Однак у шкільних підручниках німецькі наративи зводилися до спроб спростувати статтю 231 договору. Автори визначали причиною війни те, що Німеччина знаходиться в «оточенні» держав Антанти, які переслідували єдину мету – знищення Німецької імперії. І хоча деякі автори визнавали провину Німеччини, то тільки за те, що німецька політика була надто пацифістською, чим провокувала опонентів на напад. Договір також визначався як засіб продовжувати війну проти Німеччини невійськовими засобами [1, 296].

У підручнику 1928 року авторства відомого педагога Германа Пінова зміст зосереджений виключно на німецькому баченні війни, а держави-переможниці, їхні представники та цілі не названі [4, 142]. Це показує перспективу, яка панувала в Німеччині в 1920–1930-х рр. Замість того, щоб розглядати погляди інших договірних сторін і обґрунтовувати їх позиції на переговорах, Версальський договір зазвичай розглядався суто як «диктат» і «насильницький мир», який нав'язали Німеччині держави-переможниці. Власне іменники «покарання», «помста», «диктат» супроводжували опис мирного договору у підручниках. Щодо образу держав-переможниць Францію та Англію визначали як антинімецькі нації. В один ряд із ними також ставали Польща, яка отримала східні території колишньої Німецької імперії, та США. У підручнику держави-переможниці називаються, серед іншого, «нашими колишніми ворогами», присвійний займенник «наші» має на увазі, що німці тримаються разом і відрізняють «своїх» від «ворогів» [3, 60]. Створюється інсценований образ хороброго, згуртованого німецького народу, який захищається від ворожих держав і виступає за успішне майбутнє після спільної відбудови. Розділи про втрату території передають картину того, що німецьке населення стояло разом, незважаючи на суворі умови, і голосувало на користь Рейху, тоді як сусідні держави намагалися застосувати силу та недипломатично зберегти якомога більше німецької території [2, 235].

Також доволі часто у підручниках проводяться паралелі між 1871 р., коли у Версалі було проголошено Німецьку імперію, та 1919 р., коли у тому ж таки Версалі було підписано «принизливий» для німців мирний договір [6, 148]. Наприклад, у німецькому шкільному підручнику 1928 р. для опису процесу виплати репарацій ситуація 1871 року слугує точкою відліку: «(Загальна) вартість поставок і платежів, здійснених Рейхом лише до осені 1924 р., була, згідно з надійними підрахунками, приблизно в п'ятнадцять разів більше французької військової контрибуції 1871 р.». Отже, звинувачення в «каліченні, пограбуванні та затисканні рота Німеччини» звучать саме у бік та «старого» ворога-Франції, яка прагнула «компенсації» за «несправедливість 1871 р.». Формулювання в лапках свідчить про те, що події 1871 р. не сприймаються Німеччиною як несправедливість щодо Франції [4, 144]. Із наступного опису положень уже Версальського догово-

ру стає зрозуміло, що Німеччина, з іншого боку, вважала себе жертвою «несправедливості 1919 р.».

Отже, у шкільних підручниках Веймарської республіки в контексті опису та трактування Версальського мирного договору домінували негативні оцінки цього документа. Зберігався створений ще під час Першої світової війни образ ворога в особі держав-переможниць, які й після завершення конфлікту прагнули помститися німцям. Особливо виділялася роль французів у цьому процесі, які виступали в якості певного «давнього історичного ворога» німецького народу. Такий стиль, безумовно, не сприяв позитивному ставленню німецьких школярів до держав-переможниць та їх населення, що, на наш погляд, стане одним із факторів подальших політичних та воєнних подій 1930-х – першої половини 1940-х рр.

Джерела та література

1. Bendick R. Die Schulbücher der Feinde Wahrnehmung und Wirkung in Deutschland und Frankreich vor und nach 1918. *Internationale Schulbuchforschung. Erster Weltkrieg und Versailler Vertrag / The First World War and the Treaty of Versailles*. 2000. Vol. 22. № 3. S. 301–314.

2. Lehrbuch der Geschichte für die oberen Klassen der Gymnasien. 3. *Die Neuzeit*. Bamberg, 1928. 328 p. URL: [https://www.bavarikon.de/object/bav:UBAHSB00000BAV_80060574?cq="Historische+Darstellungen%2C+Schulbücher+und+Lehrwerke+für+den+Geschichtsunterricht"&p=1&lang=de](https://www.bavarikon.de/object/bav:UBAHSB00000BAV_80060574?cq=)

3. Mörike L. Nationale Geschichtspolitik: Der Versailler Friedensvertrag in der 100-jährigen Erinnerung in Schulbüchern aus vier Nationen. Transcript Verlag, 2022. 278 s.

4. Teubners Geschichtliches Unterrichtswerk für höhere Lehranstalten, Lehrbuch der Geschichte für die Mittelstufe, Teil III: Geschichte des deutschen Volkes von 1648 bis zur Gegenwart / hg. v. H. Pinow. Leipzig / Berlin: Teubner, 1928.

5. The Constitution of the German Federation of August 11, 1919 (The Weimar Constitution). URL: <https://web.archive.org/web/20050308140018/http://web.jjay.cuny.edu/~jobriej/reference/ob13.html>

6. Timm Heinrich. Geschichte des deutschen Volkes. Der mecklenburgischen Jugend erzählt. Langensalza: Beltz, 1923. 156 s.

Бурян Анна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ ГЕНОЦИДОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Ключові слова: Голодомор, геноцид, світове визнання.

Keywords: Holodomor, genocide, world recognition.

Голодомор 1932–1933 рр. в Україні є однією з найтрагічніших сторінок її історії. За деякими оцінками, його наслідком стала смерть від 3 до 7 млн українців. Проте визнання Голодомору геноцидом українського народу було відкладено на десятиліття, хоча цей акт є важливим кроком для встановлення справедливості за мільйонні жертви цивільного населення. Це має важливе значення для українського народу, оскільки дає можливість визнати страждання та жертви, яких він зазнав, а також привертає увагу світової спільноти до злочинів проти